

Sąd Najwyższy Rzeczypospolitej Polskiej. Historia i współczesność. Księga jubileuszowa 90-lecia Sądu Najwyższego 1917-2007. Pod red. Artura Korobowicza, Warszawa 2007, ss. 437

We wrześniu 2007 r. minęła dziewięćdziesiąta rocznica uruchomienia na ziemiach polskich Sądu Najwyższego. Z tej okazji ukazała się pod redakcją Artura Korobowicza książka zatytułowana *Sąd Najwyższy Rzeczypospolitej Polskiej. Historia i współczesność*.

Każdy z jej pięciu rozdziałów, napisany przez innego autora, został poświęcony kolejnemu okresowi w dziejach najwyższego sądownictwa w Polsce. I choć dzieje Sądu Najwyższego mają swój formalny początek dopiero w dniu 1 września 1917 r., kiedy został on powołany do życia wraz z całym systemem sądów „królewsko-polskich” na terenie okupowanego przez wojska niemiecko-austriackie Królestwa Polskiego, to autorzy przybliżyli nam również dzieje sądownictwa najwyższego na ziemiach polskich we wcześniejszych wiekach. Księga jubileuszowa daje nam bowiem szeroki obraz tej instytucji od czasów Rzeczypospolitej szlacheckiej, poprzez okres niewoli, lata II Rzeczypospolitej i PRL aż po dzieje nam współczesne. Każdy rozdział został zaopatrzone w szczegółowy wykaz źródeł i literatury, odnoszący się do danej epoki. Do książki dołączono płytę z wykazem uchwał Sądu Najwyższego, powziętych w latach 1991-2007.

Pierwszy rozdział, którego autorem jest Wojciech Witkowski, poświęcono sądownictwu najwyższemu w Rzeczypospolitej szlacheckiej. Zawiera on przede wszystkim uwagi o najwyższym sądzie szlacheckim dla Polski – Trybunale Głównym Koronnym. Autor pisze między innymi o jego utworzeniu, miejscach odbywania sądów trybunalskich oraz jego organizacji i funkcjonowaniu od chwili utworzenia Trybunału w 1578 r. aż do jego ostatniego posiedzenia w 1794 r. Z części tej dowiadujemy się ponadto o zmianach związanych z terytorialnym obszarem działania Trybunału, o kadencji sądowej, właściwości rzeczowej sądu oraz jego rosnących kompetencjach, a nawet o zabezpieczeniu obrad sądowych. Autor zbiera i podsumowuje szczegółowe ustalenia dokonane w tym zakresie przez siebie oraz innych badaczy. Przywołuje przy tym wiele ciekawych okoliczności, zdarzeń, a nawet anegdot. W tej barwnej i żywo napisanej części nie zabrakło uwag poświęconych ludziom związanym z Trybunałem – sędziom tego sądu, zwanym deputatami, oraz palestrze trybunalskiej. Rozdział pierwszy kończy krótka część poświęcona innemu ważnemu sądowi Rzeczypospolitej szlacheckiej – sądowi sejmowemu. Poruszono w niej kwestie związane z genezą, strukturą, składem, kompetencjami oraz postępowaniem przed tym sądem.

Rozdział drugi napisany został przez Artura Korobowicza, który poświęcił go polskiemu sądom najwyższemu w XIX stuleciu. Pierwszym chronologicznie sądem tego typu – o czym pisze autor – był Sąd Kasacyjny Księstwa Warszawskiego, działający w latach 1810-1813. Autor przybliżył czytelnikom okoliczności jego powołania, a także wszelkie kwestie związane z właściwością, składem orzekającym, czy trybem postępowania przed nim. Ciekawie przedstawiają się też partie traktujące o składzie personalnym Sądu Kasacyjnego, działającym przy nim Prokuratorze Generalnym, oraz o mecenasach, czyli ustanowionych przy Sądzie Kasacyjnym obrońcach. W następnych dwóch częściach tego rozdziału, autor pisze o sądach funkcjonujących na terenie Królestwa Polskiego. Najpierw o istniejącym w latach 1814-1842 Sądzie Najwyższej Instancji i Wydziale Kasacyjnym Sądu Apelacyjnego, a następnie – o warszawskich departamentach Senatu Rządzącego, działających od 1842 r. aż do czasów wielkiej reformy sądowej w Królestwie Polskim z roku 1876. Fragmenty te dostarczają czytelnikom wielu informacji nie tylko o organizacji i działaniu wskazanych organów sądowych, czy o ich obsadzie personalnej, ale także o warunkach politycznych funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości w Królestwie Polskim.

Autorką kolejnego, trzeciego, rozdziału jest Dorota Malec. Dotyczy on powstania i działalności Sądu Najwyższego od 1917 do 1939 r., czyli od momentu jego faktycznego ukonsty-

tuowania się z dniem 1 września 1917 r., aż do wybuchu II wojny światowej. Jest to równocześnie pierwszy rozdział poświęcony dziejom organu sądowego, który z niewielką przerwą – przypadającą na czasy wojenne – funkcjonuje do dzisiaj. Autorka wydzieliła trzy etapy działalności Sądu Najwyższego w tym okresie. Pierwszy – trwający najkrócej, bo od chwili jego ukonstytuowania się aż do odzyskania przez Polskę niepodległości (1917-1918) – związany jest z działalnością Sądu Najwyższego jako jednego z sądów „królewsko-polskich”. Drugi etap przypada na pierwsze dziesięciolecie niepodległego państwa, tj. lata 1918-1928, a został wyodrębniony z uwagi na to, że w tym okresie na terenie II Rzeczypospolitej obowiązywało odrębne dla każdego byłego zaboru ustawodawstwo dotyczące sądownictwa powszechnego. Trzeci okres obejmuje ostatnie dziesięciolecie przed wybuchem II wojny światowej (1929-1939), kiedy na terenie całego państwa obowiązywały już jednolite przepisy regulujące ustroj sądów powszechnych. W każdym z tych okresów rola i znaczenie Sądu Najwyższego były inne. Autorka omawia wiele szczegółowych zagadnień, wśród których znajdziemy między innymi kwestie związane z regulacjami prawnymi określającymi ustroj Sądu Najwyższego, organizacją wewnętrzną i zakresem działania Sądu Najwyższego oraz zasadami mianowania sędziów i prezesów, czy działalnością prokuratury przy Sądzie Najwyższym. Wiele miejsca poświęciła autorka sprawom personalnym, w ciekawy sposób ukazując problemy związane z obsadą stanowisk, zmianami kadrowymi, czy uposażeniem sędziów międzywojennego Sądu Najwyższego. Przywołała wiele znanych, ale także wiele zapomnianych już postaci, związanych z funkcjonowaniem Sądu Najwyższego. Poświęciła również wiele uwagi sprawom statystyki czynności Sądu Najwyższego oraz kwestiom orzecznictwa.

Arkadiusz Bereza jest autorem kolejnego rozdziału, poświęconego dziejom najwyższej instancji sądowej w Polsce Ludowej. Napisanie tej części wymagało wnikliwej analizy archiwalnej oraz wykorzystania szerokiego materiału normatywnego. Autor korzystał więc między innymi z zasobów Archiwum Sądu Najwyższego w Warszawie, Archiwum Akt Nowych i Archiwum Ministerstwa Obrony Narodowej. Pozwoliło mu to na odtworzenie dziejów Sądu Najwyższego w kolejnych okresach, tj. w latach 1945-1949, 1949-1962, 1962-1984 i 1984-1990. Każdy z tych etapów stanowi osobny podrozdział, w ramach którego Autor omówił te same kwestie. A więc przede wszystkim strukturę organizacyjną Sądu Najwyższego, sprawy personalne, czyli status sędziów i prezesów Sądu Najwyższego, oraz działalność Sądu, ruch spraw i wybrane kierunki orzecznictwa. Zastosowanie tego samego układu przedmiotowego w ramach poszczególnych okresów ułatwia ich porównywanie i sprawia, że czytelnik otrzymuje jasny i czytelny opis instytucji i zachodzących w niej z biegiem lat zmian. Rozdział ten został wzbogacony o tabele ze składem personalnym poszczególnych izb Sądu Najwyższego oraz tabele wykazujące natężenie ruchu spraw załatwianych w Sądzie Najwyższym w poszczególnych latach.

Ostatni, piąty, rozdział poświęcono Sądowi Najwyższemu w okresie od transformacji ustrojowej aż do chwili obecnej, stąd jego ramy czasowe zamknięte są datami 1990-2007. Jego autor, Wiesław Kozielewicz, przyjmując układ rzeczowy, omówił kolejno następujące sprawy: podstawy prawne działania Sądu Najwyższego, jego funkcje, wewnętrzną organizację oraz organy, status sędziiego i obsadę stanowisk sędziowskich, zakres i tryb działania Sądu, jego orzecznictwo oraz stosunek do innych władz państwowych. Lektura ostatniego rozdziału pozwala czytelnikowi w sposób wyczerpujący zapoznać się z ustrojem i funkcjonowaniem współcześnie działającego w Polsce najwyższego organu sądowiczego. Rozdział ten został ponadto zaopatrzony w osobny aneks, zawierający zdjęcia prezesów oraz sędziów SN, listę wszystkich sędziów SN w okresie od 2 lipca 1990 do 1 września 2007 r. wraz z datą ich powołania, ewentualnie odejścia z czynnej służby oraz listę pozostałych pracowników SN (stan na dzień 31 maja 2007). W aneksie autor zamieścił też rozmaite tabele statystyczne oraz bardzo przydatny dla czytelnika aktualny schemat organizacyjny Sądu Najwyższego.

Autorzy Księgi jubileuszowej dołożyli wszelkich starań, aby czytelnik, zapoznając się z dziejami najwyższej instancji sądowej w Polsce, otrzymał nie tylko rzetelną, opartą na bada-

niach źródłowych i literaturze wiedzę o powstaniu, strukturze, czy działaniu tej instytucji, ale żeby mógł czytać tę książkę poświęconą Sądowi Najwyższemu z dużym zainteresowaniem. Nie sposób nie wspomnieć o pięknej szacie graficznej, w którą wyposażono tę pozycję. Wydano ją bowiem w dużym formacie, na kredowym zdobionym papierze oraz uzupełniono zdjęciami. Kontakt z tak wydaną książką sprawia czytelnikowi dodatkowo przyjemność estetyczną. W rezultacie do naszych rąk trafiła ciekawa, ważna i starannie wydana pozycja.

MAŁGORZATA MATERNIAK-PAWŁOWSKA (Poznań)

